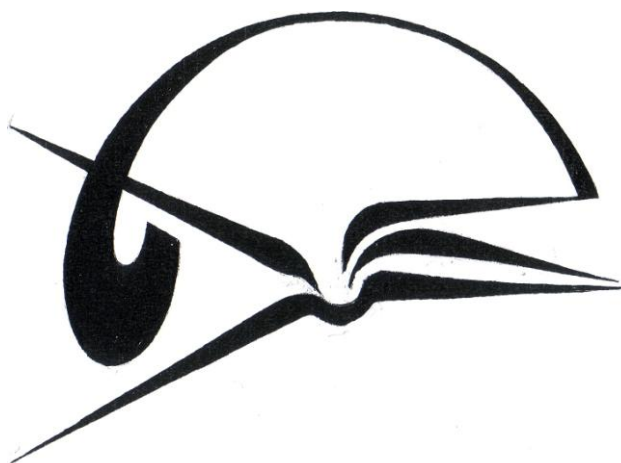

**УПРАВЛЕНИЕ И
ОБРАЗОВАНИЕ**

**MANAGEMENT AND
EDUCATION**

**ИКОНОМИКА, ФИНАНСИ
СЧЕТОВОДСТВО**

**ECONOMICS, FINANCE
ACCOUNTING**

**УНИВЕРСИТЕТ
“Проф. д-р Асен Златаров”, Бургас
Том XII (1) 2016**

**UNIVERSITY
“Prof. Dr Assen Zlatarov”, Burgas
Vol. XII (1) 2016**

Главен редактор:
Проф. д-р Иван Димитров

Editor-in-chief:
Prof. Dr. Ivan Dimitrov

**Научен борд, гост-редактори,
рецензенти:**

**Scientific Board, Guest Editors and
Reviewers:**

Проф. д-р Теодорас Тамашунас (Литва)
Проф. д-р Тодор Кралев (Македония)
Проф. д-р Александър Лотко (Полша)
Проф. д-р Ставомир Буковски (Полша)
Проф. д-р Суди Апак (Турция)
Проф. д-р Василий Герасимчук (Украйна)
Проф. д-р Юрий Пасичник (Украйна)
Проф. д-р Алгирдас Гаралис (Литва)
Проф. д-р Иван Димитров (България)
Доц. д-р Октай Емир (Турция)
Доц. д-р Дорин Коита (Румъния)
Доц. д-р Ирина Алешина (Русия)
Доц. Теодор Седларски (България)
Доц. д-р Ивайло Михайлов (България)
Д-р Велика Бинева (България)

Prof. Dr. Teodoras Tamosiunas (Lithuania)
Prof. Dr. Todor Krlev (Macedonia)
Prof. Dr. Aleksander Lotko (Poland)
Prof. Dr. Stawomir Bukowski (Poland)
Prof. Dr. Sudi Apak (Turkey)
Prof. Dr. Vasilij Gerasymchuk (Ukraine)
Prof. Dr. Yurij Pasichnyk (Ukraine)
Prof. Dr. Algirdas Garalis (Lithuania)
Prof. Dr. Ivan Dimitrov (Bulgaria)
Assoc. Prof. Dr. Oktay Emir (Turkey)
Assoc. Prof. Dr. Dorin Coita (Rumania)
Assoc. Prof. Dr. Irina Aleshina (Russia)
Assoc. Prof. Dr. Theodor Sedlarski (Bulgaria)
Assoc. Prof. Dr. Ivaylo Mihaylov (Bulgaria)
Dr. Velika Bineva (Bulgaria)

© **Управление и Образование**
ISSN 13126121
Бургас, 2016

© **Management and Education**
ISSN 13126121
Burgas, 2016

Университет „Проф. д-р Асен Златаров”
Ул. „Проф. Якимов”, 1
Бургас 8010, България

Prof. Dr. Assen Zlatarov University
1 “Prof. Yakimov”, Str.
Burgas 8010, Bulgaria

CONTENTS

ECONOMICS, FINANCE, INVESTMENT, ACCOUNTING

THE DESIGN OF SCENARIOS THE STIMULATION BY REALIZATION OF SOCIO-ECONOMIC POLICY	5
Tetyana Calinescu, Lidiya Alyoshkina	
ACCOUNTANCY PLANNING AND CONTROL – A NECESSITY OF MANAGEMENT PROCESS	10
Blagica Koleva, Olivera Gjorgieva-Trajkovska	
SYNERGISTIC JUSTIFICATION CAPACITY OFSOCIO-ECONOMIC EXCLUSION	16
Ganna Likhonosova	
THE PROCESS OF FINANCIALIZATION AS A STRUCTURAL IMBALANCE OF THE MODERN ECONOMY	22
Nemanja Gligorijević, Miloš Stojanović, Edisa Brničanin	
THE ROLE OF BILL OF EXCHANGE IN MONETARY POLICY OF THE CENTRAL BANK	28
Milos Stojanovic, Nemanja Gligorijevic, Milica Cvetkovic	
ANALYSIS OF REGIONAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF SERBIA IN COMPARISON WITH THE EUROPEAN UNION	33
Vladan Ivanović, Marko Gašić, Goran Perić, Milica Krulj Mladenović	
CATEGORY "BUSINESS" IN THE CONTEXT OF ACCOUNTING FOR BUSINESS COMBINATIONS UNDER IAS / IFRS	39
Atanas Atanasov	
ACCOUNTING FOR INTANGIBLE FIXED ASSETS	47
Velika Bineva	
BULGARIA’S TRADE RELATIONS WITH SUB-SAHARAN AFRICA COUNTRIES: BULGARIAN ENTERPRISES ATTITUDES	52
Eduard Marinov	
THE VOLUNTARY HEALTH INSURANCE IN BULGARIA IN 2014 AND 2015	58
Nikolay Popov, Tsvetelina Petrova-Gotova, Rumyana Yaneva, Stefan Velikov, Andrey Kehayov	
STUDY OF THE DYNAMICS OF INCOME OF MULTIPROFILE HOSPITALS FOR ACTIVE TREATMENT	64
Rumyana Yaneva, Andrey Kehayov	
MACROECONOMIC ENVIRONMENT AND SOCIAL INVESTMENT	72
Blaga Madzhurova	
DIFFUSION OF MEASURES AGAINST OVERDUE ACCOUNTS RECEIVABLES IN NON-FINANCIAL ENTERPRICES IN BULGARIA	78
Galya Taseva-Petkova	
TRADE RECEIVABLES AND LONG-TERM INDEBTEDNESS OF THE FIRMS TO FINANCIAL INSTITUTIONS IN CRISIS	89
Galya Taseva-Petkova	
A RECOMBINING BINOMIAL LATTICE APPROACH FOR OPTION PRICING WITH STOCHASTIC VOLATILITY AND RANDOM RISK-NEUTRAL PROBABILITIES	98
Mitko Dimov, Zlatin Sarastov	
BULGARIAN UNIVERSITIES AND THE OPPORTUNITIES OF THE OPERATIONAL PROGRAM „SCIENCE AND EDUCATION FOR SMART GROWTH”	106
Venelin Terziev, Daniela Vezieva, Ekaterina Arabska	
IMPACT OF PUBLIC EMPLOYMENT SERVICES ON THE DYNAMICS OF LABOUR MARKET IN BULGARIA	122
Venelin Terziev, Bogidar Lukarski, Ekaterina Arabska	
VALUATION OF BANK FINANCIAL INSTITUTIONS WITH STOCHASTIC MODELLING UNDER THE DISCOUNTED CASH FLOWS METHOD	130
Mitko Dimov, Hristiana Georgieva, Zlatin Sarastov	

СЪДЪРЖАНИЕ

ИКОНОМИКА, ФИНАНСИ, ИНВЕСТИЦИИ, СЧЕТОВОДСТВО

ПРОЕКТИРАНЕ НА СИМУЛАЦИОННИ СЦЕНАРИИ ПРИ РЕАЛИЗАЦИЯТА НА СОЦИО-ИКОНОМИЧЕСКА ПОЛИТИКА	5
Татяна Калинеску, Лидия Альошкина	
СЧЕТОВОДНО ПЛАНИРАНЕ И КОНТРОЛ – НЕОБХОДИМОСТ НА УПРАВЛЕНСКИЯ ПРОЦЕС	10
Благица Колева, Оливера Горгиева- Трайковска	
СИНЕРГИЧНА ОЦЕНКА НА КАПАЦИТЕТА НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО ИЗКЛЮЧ-ВАНЕ	16
Анна Лихоносова	
ПРОЦЕСЪТ НА ФИНАНСИАЛИЗАЦИЯ КАТО СТРУКТУРЕН ДИСБАЛАНС В МОДЕРНАТА ИКОНОМИКА	22
Неманя Глогориевич, Милош Стоянович, Едиса Брничанин	
РОЛЯТА НА МЕНИТЕЛНИЦАТА В ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА НА ЦЕНТРАЛНАТА БАНКА	28
Милош Стоянович, Неманя Глигориевич, Милица Цветкович	
АНАЛИЗ НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ НА РЕПУБЛИКА СЪРБИЯ В СРАВНЕНИЕ С ЕВРО-ПЕЙСКИЯ СЪЮЗ	33
Владан Иванович, Марко Гашич, Горан Перич, Милица Крули Младенович	
КАТЕГОРИЯТА „БИЗНЕС“ В КОНТЕКСТА НА СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА БИЗНЕСКОМ-БИНАЦИИТЕ СПОРЕД МСС/МСФО	39
Атанас Атанасов	
СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА ДЪЛГОТРАЙНИТЕ НЕМАТЕРИАЛНИ АКТИВИ	47
Велика Бинева	
ВЪНШНОТЪРГОВСКИ ОТНОШЕНИЯ НА БЪЛГАРИЯ С ДЪРЖАВИТЕ ОТ СУБСАХАРСКА АФ-РИКА: НАГЛАСИ НА БЪЛГАРСКИТЕ ФИРМИ	52
Едуард Маринов	
ДОБРОВОЛНОТО ЗДРАВНО ОСИГУРЯВАНЕ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 2014 Г. И 2015 Г.	58
Николай Попов, Цветелина Петрова-Готова, Румяна Янева, Стефан Великов, Андрей Кехайов	
ИЗСЛЕДВАНЕ ДИНАМИКАТА НА ПРИХОДИТЕ НА МНОГОПРОФИЛНИТЕ БОЛНИЦИ ЗА АК-ТИВНО ЛЕЧЕНИЕ	64
Румяна Янева, Андрей Кехайов	
МАКРОИКОНОМИЧЕСКА СРЕДА И СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ	72
Блага Маджурова	
РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА МЕРКИТЕ СРЕЩУ ПРОСРОЧЕНИ ВЗЕМАНИЯ СРЕД НЕФИНАНСО-ВИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ В БЪЛГАРИЯ	78
Галя Тасева-Петкова	
ТЪРГОВСКИ ВЗЕМАНИЯ И ДЪЛГОСРОЧНА ЗАДЛЪЖНЯЛОСТ НА ФИРМИТЕ КЪМ ФИНАНСО-ВИ ИНСТИТУЦИИ ПРЕЗ КРИЗАТА	89
Галя Тасева-Петкова	
ПОДХОД НА РЕКОМБИНИРАНО БИНОМНО ДЪРВО ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ОПЦИИ СЪС СТО-ХАСТИЧНА ВАРИАЦИЯ И СЛУЧАЙНИ РИСК-НЕУТРАЛНИ ВЕРОЯТНОСТИ	98
Митко Димов, Златин Съръстов	
БЪЛГАРСКИТЕ УНИВЕРСИТЕТИ И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „НАУ-КА И ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ИНТЕЛИГЕНТЕН РАСТЕЖ“	106
Венелин Терзиев, Даниела Везиева, Екатерина Арабска	
ВЛИЯНИЕ НА ПУБЛИЧНИТЕ СЛУЖБИ ЗА ЗАЕТОСТ ВЪРХУ ДИНАМИКАТА НА ПАЗАРА НА ТРУДА В БЪЛГАРИЯ	122
Венелин Терзиев, Божидар Лукарски, Екатерина Арабска	
ОЦЕНЯВАНЕ НА БАНКОВИ ФИНАНСОВИ ИНСТИТУЦИИ ПОСРЕДСТВОМ СТОХАСТИЧНО МОДЕЛИРАНЕ ПО МЕТОДА НА СКОНТИРАНИТЕ ПАРИЧНИ ПОТОЦИ	130
Митко Димов, Христиана Георгиева, Златин Съръстов	

ВЪНШНОТЪРГОВСКИ ОТНОШЕНИЯ НА БЪЛГАРИЯ С ДЪРЖАВИТЕ ОТ СУБСАХАРСКА АФРИКА: НАГЛАСИ НА БЪЛГАРСКИТЕ ФИРМИ

Едуард Маринов

BULGARIA'S TRADE RELATIONS WITH SUB-SAHARAN AFRICA COUNTRIES: BULGARIAN ENTERPRISES ATTITUDES

Eduard Marinov

ABSTRACT: *In recent years, Sub-Saharan Africa largely relegated from the priority areas of Bulgarian foreign policy. However, the importance of the region to Bulgaria is determined by its increasing role in both global economy and policy, as well as its immense economic potential and natural resources. The article presents briefly the current state of Bulgaria's trade's relations with sub-Saharan Africa. Based on a representative survey of 1000 Bulgarian companies, the study analyzes the attitudes of Bulgarian business towards these relations, firstly presenting some general characteristics of the respondents, then analyzing the structure and attitudes of Bulgarian companies engaged or expressing interest in trade with Sub-Saharan Africa. Finally, the paper examines the opinion of Bulgarian enterprises on the reasons why Bulgaria has lost its influence and traditional trade partners in the region.*

Key words: Sub-Saharan Africa, Enterprise attitudes, Bulgarian international trade

Въведение

Значението на африканските държави и особено с тези на юг от Сахара за България се определят от нарастващата роля на региона в световната политика и икономика, огромния икономически потенциал и природни богатства, ориентирането им към демократични ценности и пазарна икономика. Политиката на България към африканските страни се основава, от една страна, на традиционно добрите връзки с редица от тях, а от друга – на преференциалните им политически и икономически отношения с Европейския съюз.

Африканското направление на българската външна и външнотърговска политика се вписва в приоритетите на страната ни за интегрирането ѝ в европейските структури. България подкрепя политиката на Европейския съюз, насочена към разрешаването на хуманитарните, етническите и социалните проблеми и преодоляването на сложните военни и политически конфликти в района, както и към развитието на търговските отношенията с държавите от африканския, карибския и тихоокеанския регион в рамките на Споразуменията на ЕС за икономическо партньорство.

В първата част на доклада е обобщено сегашното състояние на външнотърговските

отношения с държавите от Субсахарска Африка. В следващите части, на базата на представително проучване на 1000 български фирми, е анализирано отношението на българския бизнес към тези отношения, като на първо място е представена накратко общата характеристика на респондентите, след което е разгледана структурата на българските фирми, търгуващи или имащи интерес към търговията с държави от Субсахарска Африка и накрая са представени оценките им по отношение на причините за загубата на търговските позиции на страната в региона. В заключението са обобщени основните изводи.

Външнотърговски отношения на България с държавите от Субсахарска Африка

„Голяма част от българските компании, извършващи чуждестранни сделки имат възможност за разширение на своя износ, без да увеличават производствените си мощности.“ (Несторов, 2015, с. 24). Може да се очаква, че стагнацията в ЕС ще продължава и вътрешното търсене в България ще е слабо, което ще задържа растежа в българската икономика. Затова растежът ще се определя от възможностите за износ, особено извън ЕС, а в този смисъл всякакви политики за насърчаване на износа са от фундаментално значение за рас-

тежа и стабилността на икономиката в средносрочна перспектива.

През последните десетилетия Субсахарска Африка до голяма степен изпада от приоритетните области на българската външна политика, което води до загубване на положителния опит от миналото в двустранните отношения с държавите в тези части на света. Външноикономическите отношения на България с държавите от Африка бележат значителен спад след годините на прехода към пазарна икономика. Към 2013 г. дялът на търговията с всички африкански страни е под 2,5% от общите търговски потоци на страната, докато за 1984 този дял е 4,3%, като износът превишава вноса почти двойно, достигайки близо 6% от общия износ на България за 1984 г.

Общата стойност на търговските потоци на България с държавите от Субсахарска Африка за 2013 г. възлиза на 508 млн. Евро,¹ което е около 42% от тази с целия континент. Общото нарастване на стойността на търговските потоци за периода 2003-2013 е над 10 пъти, което е 3 пъти повече от ръста на търговия на България с държави извън ЕС (2.97 пъти). Тези данни показват по доста категоричен начин повишаващото се значение на региона като външнотърговски партньор на България. Въпреки това търговията с държавите от Субсахарска Африка заема едва 1% от общите и 2.6% от извънобщностните търговски потоци на страната. Преобладава износът – и като дял (4% от търговията с държави извън ЕС), и като стойност (359 млн. евро), а вносът е над 2 пъти по-малко (149 млн. евро, 1,4% от извънобщностната търговия).

Търговията със страните от Субсахарска Африка през 2013 г. е доминирана от другите суровини (42%) и горивата (25%), които заемат и водещо място в износа на България (съответно 40 и 36%, 143 и 129 млн. евро). Останалите групи стоки с по-сериозно присъствие в износа са машини, оборудване и превозни средства (11%, 38 млн. евро) и другите преработени продукти (8%, 27 млн. евро). И при вноса водещи са другите суровини (46%, 68 млн. евро), другите преработени продукти (32%, 47 млн. евро) и храните (11%, 16 млн. евро). И тук за 2013 г. салдото на България е положително във всички стокови групи с изключение на другите преработени продукти (-20 млн. евро), напитките и тютюна (-13 млн. евро) и храните (-8.5 млн. евро).

¹ Всички данни са от Eurostat.

Основни търговски партньори на България сред държавите от Субсахарска Африка през 2013 г. са Република Южна Африка (37%, 186 млн. евро), Намибия (27%, 137 млн. евро) и Танзания (11%, 57 млн. евро). Сред другите държави с по-сериозно присъствие (с дял от 2-5% от търговията с африканските страни от АКТЬ) във външната търговия на България през 2013 г. са Мозамбик, Нигерия, Гана, Зимбабве, Етиопия, Габон и Уганда. При вноса лидер е Танзания (35%), следвана от РЮА (26%) и Мозамбик (17%), докато износът е доминиран от РЮА (41%) и Намибия (38%).²

В момента взаимните контакти между България и държавите в Африка на юг от Сахара в търговско-икономическата сфера се конкретизират предимно в проучване на пазарните възможности, обмен на икономическа информация, делови и бизнес-посещения на представители на български и африкански фирми, провеждане на двустранни бизнес-форуми и т.н. Тези изолирани инициативи обаче не са достатъчни за реализиране на огромния потенциал за развитие на търговските и икономическите отношения между България и тези държави, особено от гледна точка на възможностите за българския бизнес.

Обща характеристика на респондентите

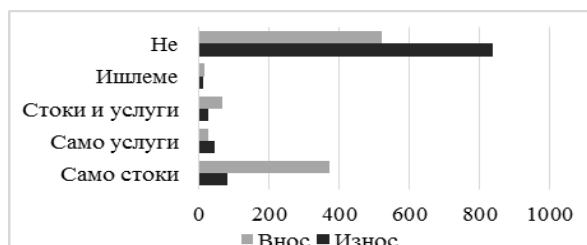
В рамките на проект „Повишаване качеството на образованието и на научните изследвания в областта на бизнес-инженерството за изграждане на икономика, основана на знанието (иновациите) и финансите“ през 2015 г. беше проведено национално представително проучване на българския бизнес, в което вземат участие 1000 фирми. Проучването се базира на случайна извадка, стратифицирана по регион (област), основна дейност и размер на фирмите. В тази част на доклада ще бъде представена тяхната структура от гледна точка на осъществяването на външнотърговска дейност, реалната търговия и интереса към пазари и партньори от Субсахарска Африка.

Едва 51.6% от българските фирми осъществяват някаква форма на външнотърговска дейност. Този извод е направен въз основа на засичането на отговорите на два въпроса – „Използвате ли вносни стоки и/или услуги за осъществяване на основната си дейност...?“ и

² За подробен анализ на динамиката, стоковата и географската структура на външнотърговските отношения на България с държавите от Субсахарска Африка, виж Маринов, 2015, глава 5.

„Изнасят ли български стоки и/или услуги в чужбина (вкл. и в други страни от ЕС)?“.

За съжаление обаче, фирмите използващи вносни услуги значително надвишават тези, изнасящи продукти в чужбина – 48% от респондентите отговарят по един или друг начин положително на първия въпрос, докато делът на положителните отговори на втория въпрос е едва 16.4% (виж Фиг. 1).

Фиг. 1. Външнотърговска дейност на българските фирми (брой)

Разликата идва най-вече от търговията само със стоки, при която фирмите, използващи вносни стоки са с 29 процентни пункта повече от тези, осъществяващи износ, докато при другите отговори отклоненията са незначителни (в рамките на 2 процентни пункта).

На въпроса „Сключвали ли сте сделки с партньор от Субсахарска Африка в периода 2003-2014 г.“ едва 1.9% от българските фирми отговарят положително, като половината от тях имат постоянни търговски партньори в региона, а останалите са сключвали до 5 сделки за разглеждания период.

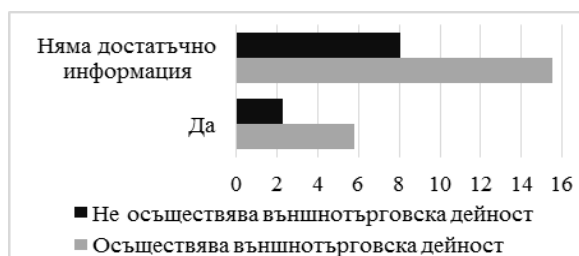
На въпроса „Проявявате ли интерес към пазари и/или търговски партньори в Субсахарска Африка?“ положително отговарят 4.1% от респондентите, а други 11.9% отговарят, че биха проявили интерес, но нямат достатъчно информация.

От отговорите на тези въпроси става ясно, че въпреки че към момента реалните търговски отношения на българския бизнес с държавите от Субсахарска Африка са много ограничени, значително повече фирми проявяват интерес към региона.

На фигура 2 е представен съотношението на фирмите, проявяващи интерес към търговия със Субсахарска Африка спрямо онези, осъществяващи външнотърговска дейност.

Интересен тук е фактът, че и фирмите, които не осъществяват външнотърговска дейност, проявяват интерес към търговия със Субсахарска Африка – 2% от тях заявяват твърдо инте-

рес, а още 8% биха проявили интерес, но не разполагат с достатъчно информация.

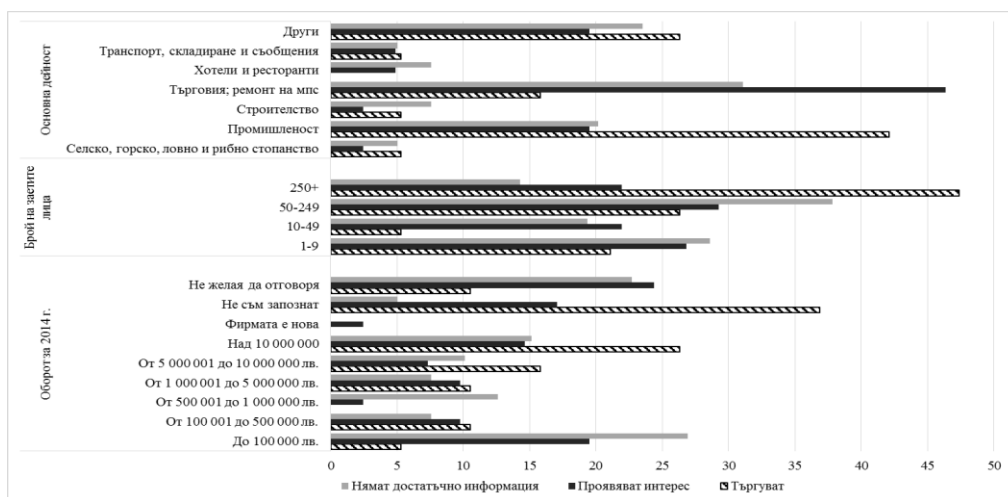
Фиг. 2. Интерес на българските фирми към търговия със Субсахарска Африка (%)

Български фирми, осъществяващи и проявяващи интерес към търговия с държавите от Субсахарска Африка

На фигура 3 са представени общите характеристики на фирмите, осъществяващи и проявяващи интерес към търговия с държавите от Субсахарска Африка.

От гледна точка на основната дейност, сред търгуващите с региона преобладават фирмите, заети в промишлеността (42%), следвани от „други“ (26%), „търговия“ (16%), „транспорт, складиране и съобщения“, „строителство“ и „селско, горско, ловно и рибно стопанство“ (по 5%). По отношение на размера доминират едрите (47%), следвани от средните (26%), микро- (21%) и малките предприятия (5%). Според оборота, най-много са онези фирми, при които респондентите не знаят или не желаят да споделят информация (48%), следвани от тези с оборот, надвишаващ 10 млн. лв. (26%), фирмите с оборот от 5 до 10 млн. и от 1 до 5 млн. лв. (съответно 16% и 11%) а онези с оборот под 1 млн. са общо 16%.

Значителни различия се наблюдават по отношение на структурата на респондентите, проявяващи интерес към търговия с държавите от Субсахарска Африка. Тук преобладават фирми, занимаващи се с търговия (46%), промишленост (20%) и „друга дейност“ (20%). Разлики има и по отношение на размера на фирмите, като тук четирите категории респонденти са разпределени относително по равно. От гледна точка на оборота за 2014 г. структурата на респондентите, проявяващи интерес, е относително близка до тази на търгуващите, като единствената по-сериозна разлика е значително по-големия дял на фирмите с оборот до 100 хил. лв. (20%) за сметка на онези с оборот над 10 млн. лв. (14%).

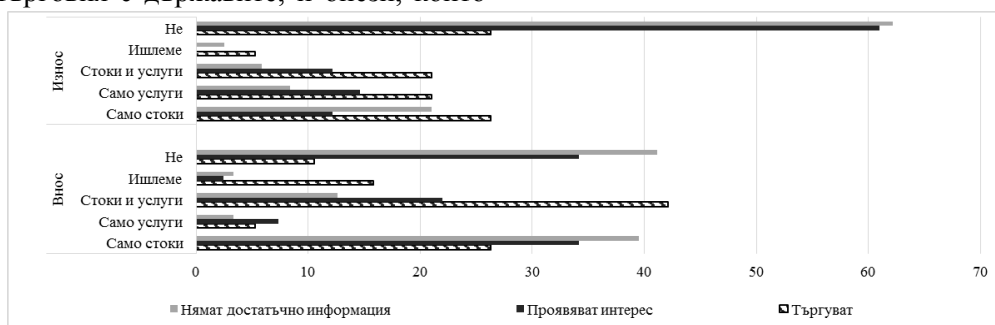
Фиг. 3. Структура на фирмите, осъществяващи и проявяващи интерес към търговия с държавите от Субсахарска Африка (%)

Фирмите, които биха проявили интерес, но нямат достатъчно информация са относително най-диверсифицирани по отношение на дейността си, като най-много са тези, занимаващи се с търговия (31%), промишленост (20%) и „друга дейност“ (24%). Тук преобладават средните (38%), следвани от микро- (29%) и малките предприятия (19%), а с най-малък дял са едрите (14%). От гледна точка на оборота, най-много са фирмите с малък оборот (общо 47% до 1 млн. лв., от които близо 2/3 – до 100 хил. лв.), отново за сметка най-вече на онези с оборот над 10 млн. лв. (15%).

От проучването на характеристиките на респондентите се вижда, че са налице съществени разлики между фирмите, които осъществяват търговия с държавите, и онези, които

са заинтересовани от такава. Най-сериозни разлики се наблюдават по отношение на размера на фирмите – при реално търгуващите преобладават едрите фирми с висок оборот, докато при заинтересованите по-дребните фирми заемат значително по-сериозен дял.

Във връзка с възможностите за насърчаване на икономическия растеж, свързани с износа на пазари извън ЕС, на фигура 4 са представено разпределението на търгуващите и заинтересованите фирми според вида на външнотърговската им дейност. При интерпретирането на данните следва да се има предвид вече отбелязаната голяма разлика между броя на фирмите, осъществяващи износ и тези, използващи вносна продукция.

Фиг. 4. Външнотърговска дейност на фирмите, търгуващи и проявяващи интерес към Субсахарска Африка (%)

При отговора на въпроса „Използвате ли вносни стоки и/или услуги за осъществяване на основната си дейност...?“, сред търгуващите със Субсахарска Африка преобладават такива, които използват стоки – „стоки и услуги“ (42%), „стоки“ (26%). Това са и двете групи респонденти, които проявяват най-голям заявен интерес към пазари и партньори от регио-

на (съответно 34% и 22%). При фирмите, които биха проявили интерес, но нямат достатъчно информация, по отношение на вноса се открояват тези, които засега не осъществяват външнотърговска дейност (41%) и използващите вносни стоки (39%). Следва да се отбележи и относително високият дял на фирмите,

работещи на ишлеме, които осъществяват внос от Субсахарска Африка (16%).

От друга страна, при отговора на въпроса „Изнасяте ли български стоки и/или услуги в чужбина?“, търговията със стоки и услуги е относително равномерно разпределена между фирмите, търгуващи с региона, а делът на работещите на ишлеме е значително по-нисък от този при вноса. Тук обаче се наблюдава много висок дял на фирмите, които не осъществяват външнотърговска дейност, но проявяват или биха проявили интерес при наличието на повече информация към пазари и партньори от Африка (съответно 62% и 60% от съответната група).

Силният интерес към износа в Субсахарска Африка, особено от страна на фирмите, които не осъществяват външнотърговска дейност, отново показва огромния потенциал на търговията с региона.

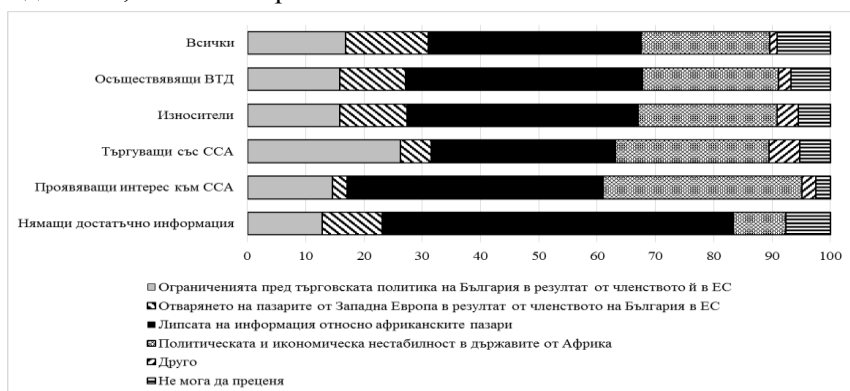
И при двата въпроса обаче има респонденти, които твърдят, че не осъществяват външнотърговска дейност, а са отговорили положи-

телно на въпроса дали търгуват с партньори от Африка (11% при вноса и 26% при износа).

Причини за загуба на пазарите в Африка

При определяне на бъдещата политика на България по отношение на региона, наред с реалните търговски връзки и заявления интерес на българските фирми, следва да се отчете и мнението им по отношение на причините, довели до загубата на традиционните позиции на страната в този регион. На фигура 5 са представени отговорите на респондентите в това отношение (всеки респондент е посочил до 3 отговора).

Отговорите са групирани по групи респонденти – всички фирми; осъществяващи външнотърговска дейност; изнасящи в чужбина; реално търгуващи с партньори от Субсахарска Африка; проявяващи интерес към региона; фирми, които биха проявили интерес при наличието на повече информация.

Фиг. 5. Причини за загуба на пазарите в Африка (%)

При всички групи липсата на информация относно африканските пазари е водещата причина за загуба на традиционните пазари на България в Африка с около 40%, като (очаквано) делът е малко по-нисък (30%) при търгуващите с региона, за които се предполага, че имат повече информация, и е значително по-висок (60%) при онези, които биха проявили интерес, но нямат достатъчно информация.

Друг често срещан при всички групи респонденти отговор е политическата и икономическата нестабилност в държавите в Африка. Най-голям е делът на отговорилите по този начин сред фирмите, проявяващи интерес към Субсахарска Африка (34%), като единствената група, при която този отговор е посочен от по-малко от 20% от респондентите, са онези, които нямат достатъчно информация (9%).

По-нисък е делът на отговорите, свързани с последиците от членството на България в ЕС

(ограниченията пред търговската политика на страната, наложени от членството и отварянето на европейските пазари), като при всички групи респонденти, взети заедно, тези отговори заемат около 30%, с изключение на проявяващите интерес към Субсахарска Африка (17%). Следва да се отбележи обаче, че ако при другите групи респонденти двата отговора са разпределени относително по равно (с лек превес на първия), при реално търгуващите с региона и проявяващите интерес фирми съотношението на отговорите е 5 към 1, т.е. тези фирми смятат, че ограниченията, наложени от членството в ЕС играят сериозна роля за отслабеното присъствие на България в Субсахарска Африка.

Сред посочените в свободен текст други причини са неправилна външна политика (0.7% от всички респонденти), икономическа нестабилност на държавата, липса на иконо-

мически интереси, дългосрочни програми с други държави, не съществува пазар с Африка.

Заклучение

Направеният анализ на динамиката на външната търговия на България с държавите от Субсахарска Африка ясно показва нарастващото значение на тези страни във външнотърговските отношения на страната – стойността на търговията с тях се повишава над 3 пъти по-бързо от тази на общите търговски потоци на България извън ЕС. Търговията с тези държави открива пред България има сериозен потенциал и от гледна точка на увеличаващото се силно положително салдо на търговията с тях.

Изводът, който се налага от подробното разглеждане на стоквата структура на търговията на България с основните търговски партньори от Африка, включени в преговорите за сключване на СИП, е, че за съжаление с малки изключения тя е слабо диверсифицирана. Внасят се ограничено количество продукти, почти само суровини, а за съжаление износът също е съставен предимно от суровини.

От направеното емпирично проучване на нагласите на българския бизнес става ясно, че въпреки че към момента реалните търговски отношения на българския бизнес с държавите от Субсахарска Африка са много ограничени, значително повече фирми проявяват интерес към региона.

Самите фирми свързват загубата на позициите на България в континента с последиците от членството на страната в ЕС, нестабилността на региона, но най-вече с липсата на достатъчно информация. Този недостатък би могъл да бъде преодолян сравнително лесно (и евтино) при провеждането на правилна политика от страна както на българската държава, така и на заинтересованите от търговия с български фирми държави от Субсахарска Африка.

От проучването на характеристиките на респондентите се вижда, че са налице съществени разлики между фирмите, които осъществяват търговия с държавите, и онези, които са заинтересовани от такава. Най-сериозни разлики се наблюдават по отношение на размера на фирмите – при реално търгуващите преобладават едрите фирми с висок оборот, докато при заинтересованите по-дребните фирми заемат значително по-сериозен дял.

При разглеждането на външнотърговската дейност на фирмите, търгуващи и проявяващи интерес към пазари и партньори от Суб-

сахарска Африка ясно се откроява силния интерес на фирмите по отношение на възможностите за износ в региона от страна на фирми, които към момента не осъществяват никаква външнотърговска дейност.

Това, заедно с бързия темп на нарастване на външнотърговските потоци с региона, положителното салдо и възможността за разширяване на износа от страна на голяма част от фирмите, без да увеличават производствените си мощности, прави търговията с държавите от Субсахарска Африка както привлекателна за българските фирми, така и даваща възможност за насърчване на растежа и стабилността на икономиката в средносрочна перспектива.

Литература

1. Маринов, Е. 2015. *Външнотърговски отношения между Европейския съюз и регионалните интеграционни общности в Африка*. С. 174 с. ISBN 978-619-90568-0-6.
2. Несторов, Н. 2015 „Изследване на външнотърговската дейност на българските фирми“, В: *Иновациите: Двигател за икономическия растеж – 2015 г*, ВУЗФ, С., с. 20-24.
3. Представително проучване на българския бизнес в рамките на проект BG051PO001-3.3.06-0053/13.08.2013 ”Повишаване качеството на образованието и на научните изследвания в областта на бизнес–инженерството за изграждане на икономика, основана на знанието (иновациите) и финансите” с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз .
4. Eurostat – EU trade since 1988 by SITC database (DS-018995), дост. на <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, последно посетен на 1.02.2016.

Име на автора: ас. д-р Едуард Маринов
Организация: Институт за икономически изследвания при БАН
Секция: Международна икономика
Адрес: София 1040, ул. Аксаков №3

e-mail: eddie.marinov@gmail.com

Публикацията е осъществена в рамките на проект „Възможности и перспективи пред външнотърговските отношения на България с държавите от Субсахарска Африка”. Авторът изказва благодарност към „Програмата за подпомагане на младите учени в БАН“.

УПРАВЛЕНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ

Технически редактор
Иван Димитров

Художник на корицата
Красимир Николов

Издателство
Университет „Проф. д-р Асен Златаров”

Формат – 206 / 290
Излязла от печат – 20 юни 2016

MANAGEMENT AND EDUCATION

Technical Editor
Ivan Dimitrov

Cover Design
Krasimir Nikolov

House Press
Prof. Dr Assen Zlatarov University

Format – 206 / 290
Published – 20 June 2016